

Fremførelse af ophavsretligt beskyttede værker i biblioteksrummet

Orienteringsskrivelse
7. januar 2012
CSC

Som følge af den digitale udvikling er der i højere grad kommet fokus på bibliotekernes brug af ophavsretligt beskyttede værker ved (digital) kopiering og formidling af værkerne over internettet. Fx afholder UBVA (Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde) i samarbejde med Bibliotekarforbundet gratis kurser i ophavsret, der især vedrører de ophavsretlige regler om denne brug af værker. Det er derimod mere begrænset, hvad der findes af vejledning om brug af ophavsretligt beskyttede værker ved fremførelse i det fysiske biblioteksrum. Der er grund til at være mere opmærksom på dette emne, da det må antages, at der er et øget behov for at bruge værker i biblioteksrummet, fx visning af tv-udsendelser i forbindelse med bibliotekernes samarbejde med DR (eksempelvis samarbejdet om Ramasjang Live), visning af tv-nyhedsudsendelser, fordi et bibliotek gerne vil vise film for brugerne eller styrke formidlingen af musik ved afspilning af baggrundsmusik i biblioteksrummet. Kulturstyrelsen modtager endvidere undertiden henvendelser, der tyder på, at der hos nogle biblioteker er tvivl om, hvad der ifølge de ophavsretlige regler gælder for fremførelse af værker i biblioteksrummet.

På denne baggrund gives i det følgende en kortfattet redegørelse for de ophavsretlige regler om fremførelse af værker på bibliotekerne.

Fremførelse af værker kan kun ske med rettighedshavernes samtykke – normalt mod betaling

Det er ifølge ophavsretsloven ophavsmanden/rettighedshaveren, der har eneret til at råde over et værk ved at gøre det tilgængeligt for almenheden. Et værk gøres bl.a. tilgængeligt for almenheden, når det fremføres offentligt. Ophavsretten til fremførelse knytter sig til værket som sådant, og ikke til det fysiske eksemplar. At et bibliotek fx har købt et eksemplar af en film, giver ikke ret til at fremføre filmen for offentligheden. Fremførelse af et værk på lokaliteter, hvortil alle og enhver har adgang, er offentlig. Der er således tale om offentlig fremførelse, når et værk fremføres i biblioteksrummet. Det bemærkes, at ophavsretten til fremførelse ikke bortfalder ved den første offentlige fremførelse, hvilket der måske især er grund til at fremhæve i forhold til fremførelse af radio- og tv-udsendelser. Der er således tale om en ny offentlig fremførelse, selvom en tv-udsendelse fremføres i biblioteksrummet, samtidig med at den transmitteres i tv.

Ophavsretsreglerne om offentlig fremførelse indebærer, at fx fremførelse af musik ved arrangementer eller som baggrundsmusik, radioprogrammer, film eller tv-udsendelser i biblioteksrummet kun kan ske, hvis rettighedshaverne har givet samtykke til fremførelsen. Samtykke til offentlig fremførelse af værker kan et bibliotek almindeligvis kun få mod betaling til den pågældende forvaltningsorganisation, der administrerer rettighederne til værkerne eller den, der i henhold til aftale med forvaltningsorganisationerne/rettighedshaverne kan give biblioteket tilladelse til fremførelsen.

Fremførelse uden samtykke fra rettighedshaverne er ulovligt

Brug af værker i modstrid med ophavsretsloven er ulovlig, og et bibliotek, der offentligt fremfører værker uden samtykke fra/aftale med rettighedshaverne, begår en ophavsretskrænkelser, for hvilken biblioteket normalt vil være erstatningsansvarlig over for rettighedshaverne. Manglende kendskab til de ophavsretlige regler fritager selvsagt ikke et bibliotek for ansvar for en ophavsretskrænkelser. I den forbindelse er der grund til at særligt at gøre opmærksom på nogle omstændigheder, der kan give anledning til misforståelse.

Erstatningsansvaret for en ophavsretskrænkelser er ikke betinget af, at et værk er blevet udnyttet kommercielt. Et bibliotek ifalder således ansvar for en ophavsretskrænkelser, selvom biblioteket ikke ved offentlig fremførelser af værker i nogen henseende udnytter værkerne i kommercielt øjemed, fx ikke tager entré ved et musikarrangement eller for at vise film. Ofte har den pågældende rettighedshaver- eller forvaltningsorganisation ikke fastsat og offentliggjort tariffer e.l. specifikt for bibliotekers offentlige fremførelser af værker, fx afspilning af baggrundsmusik. Dette kan imidlertid ikke tages som et udtryk for, at man ingen betaling vil opkræve hos bibliotekerne for fremførelsen, og at et bibliotek derfor uden aftale frit kan fremføre et værk offentligt.

Med hensyn til fremførelser af tv bør nævnes, at den omstændighed at et bibliotek har købt en pakke med tv-kanaler e.l. via en kabel-tv-udbyder ikke berettiger biblioteket til at fremføre tv i biblioteksrummet. Tv stilles her til rådighed til privat brug, og ikke til offentlig fremførelser. Det skal endvidere påpeges, at medielicens for erhvervsvirksomheder, offentlige institutioner m.fl. er en afgift for at have visse apparater, og medielicensen udgør ikke betaling til rettighedshaverne for fremførelser af tv i offentlige rum. Betaling af medielicens giver derfor ikke et bibliotek nogen ret til at fremføre tv i biblioteksrummet uden aftale med rettighedshaverne.

Rettighedsklarering til fremførelser af værker

Når en bruger træffer aftale om brug af et ophavsretligt beskyttet værk med rettighedshaver eller en anden, der er berettiget til at give tilladelse til den pågældende brug, tales der om rettighedsklarering.

Hvor rettighedsklarering til offentlig fremførelser af værker på bibliotekerne tidligere enten slet ikke kunne lade sig gøre eller kun kunne ske ad hoc, findes der nu en samlet løsning for rettighedsklareringen. Der er mellem Statsbiblioteket med styrelsen som rådgiver på den ene side og de ophavsretlige forvaltningsorganisationer Copydan Verdens TV, KODA, Gramex og UBOD på den anden side indgået aftale om folkebibliotekers brug af audiovisuelt materiale – den såkaldte AV-pakke. Aftalen giver folkebibliotekerne mulighed for at fremføre musik i biblioteksrummet ved arrangementer og koncerter samt som baggrundsmusik. Blandt andre brugsrettigheder i aftalen er fremførelser af flow-tv og fremførelser af visse tv-udsendelser fra DR tidsforskudt. Den enkelte kommunes biblioteksvæsen kan ved aftale med Statsbiblioteket få ret til at anvende de omfattede brugsrettigheder til en pris, der er fastsat i forhold til kommunens indbyggertal.

Et bibliotek kan i praksis kun lovligt fremføre tv i biblioteksrummet ved at tilslutte sig AV-pakken. Der er mange rettighedshavere involveret i forbindelse med offentlig fremførelse af tv-udsendelser. Det gælder for det første de rettighedshavere, hvis værker indgår i tv-udsendelsen, fx komponister, forfattere og skuespillere. En tv-udsendelse kan endvidere som filmværk udgøre et selvstændigt ophavsretligt beskyttet værk. Også det pågældende tv-foretagende, fx DR, har ophavsret til offentlig fremførelse af sine tv-udsendelser. Det er derfor meget omstændeligt at få samtykke fra alle involverede rettighedshavere, hvorfor rettighedsklareringen kun vanskeligt kan ske ved individuelle aftaler.

Med hensyn til offentlig fremførelse af musik må det antages, at den pågældende ophavsretlige forvaltningsorganisation vil være mindre tilbøjelig til at indgå individuelle aftaler med biblioteker om fremførelse ad hoc, fx pr. musikarrangement, men i stedet vil henvise biblioteket til at købe AV-pakken. Ellers er det svært at se, hvordan den i aftalen om AV-pakken forudsatte administrative lettelse for rettighedshaverne kan realiseres.

Undertiden er det ikke let at gennemskue, om samtlige ophavsrettigheder er klaret til brug af et værk. For offentlig fremførelse af film i henhold til licensaftale med MPLC er der ikke klareret rettigheder til brug af musik ved fremførelsen, hvorfor det ikke er lovligt for et bibliotek at fremføre filmene (med lyd), medmindre biblioteket samtidig har tilladelse (fra KODA) til at fremføre musikken. Der er nu i aftalen om AV-pakken klareret rettigheder til brug af musik i forbindelse med fremførelse af film i henhold til licensaftaler med MPLC.

Det er intentionen med AV-pakken, at så mange biblioteker som muligt kan anvende ophavsretligt beskyttede værker på det audiovisuelle område. Det er endnu for tidligt at sige, om AV-pakken har en sammensætning, der fuldt ud imødekommer bibliotekernes behov. Det er derfor meget vigtigt, at bibliotekerne giver Statsbiblioteket tilbagemeldinger herom, sådan at mulighederne for offentlig fremførelse i biblioteksrummet udbredes i videre omfang.

Konkret vil AV-Pakken allerede for 2013 være opdelt i to pakker, hvor kun den udvidede version giver adgang til fremførelse af spillefilm, og for 2014 forventes det, at der vil blive etableret en "indstigningspakke", hvor fremførelse af musik er det primære element.